Frid i skräckkabinettet

För att vinna klarhet låter Staffan Beckman sitt författarjag ge sig ut på en ökenvandring med röda oaser, skriver Ingmar Lindmarker i sin recension av "Vägen genom Stalingrad" (Proletär kultur, ca 55:—).

VEM ÄR DET som sitter mitt i natten i Kreml om inte Staffan Beckman, känd från radio och TV, konverserande Lavrentij Berija, avrättad 1953.

Och vem är det som spatserar i Grünewald med Nadesjda Sergejevna Alliluyeva-Stalina, död för egen hand 1932, om inte samme svenske Beckman, "den intellektuelle som valde sida" enligt förlagsreklamen.

Och är det inte högst densamme som i november 1942 i en källare i Stalingrad är med om förströlsen av von Paulus armé och kommer att tänka på att Stalins efterträdare en dag skall sudda ut namnet Stalingrad?

JO VISST är det *Staffan Beckman* som är där och försöker förstå sig själv och kommunismen. Men jag undrar hur många läsare som begriper vad det är han sysslar med i *Vägen genom Stalingrad.*

EN GISSNING är att det är den sökande, och möjligen tvivlande, hemmakommunisten som försöker finna frid med sovjetkommunismens skräckkabinett, närmast företrädd av Berija, chef för Stalins säkerhetspolis. Hur skall en troende kunna försvara massmorden på oskyldiga, skenrättegångarna mot kamrater, vilseförandie av Solen Stalin?

Det är sannolikt att uppsätet är ärligt. Våndan går inte att ta miste på.

För att vinna klarhet låter Beckman sitt författarjag ge sig ut på en ökenvandring med röda oaser. Han dricker hemlagat plommonbrännvin med Berija och döljer inte äcklet: "Han lägger handen på min axel, en tung, vit hand med klackringar och fingrar som döda korvar." Beckman kastar upp spriten

HAN KONVERSERAR ledigt Stalins hädangångna effter vår bödlar, rör sig fritt mellan 30-talets anpasslingar och 70-talets

Staffan Beckman — "marscherar i terrorns snöriga taiga".

accepterande, finns med hos Kirov och Orjolkidze, går arm i arm i Berlin med den återuppstndna fru Stalina.

— Har jag förstått det rätt att du är en sån där som rättfärdigar allt, säger fru Stalina till sin kavaljer Beckman.

— Allt? Det tror jag inte, svarar han mångtydigt.

FRÅGAN ÄR vad läsaren tror efter ökenpromenaden. Staffan Beckman dröjer inte vid allt som aldrig kan rättfärdigas, han ger inga detaljer, ingen statistik om det ofattbara våldet. Han lämnar det efterat Conquests Den stora terrorn eller Krusjtjevs avslöjanden, han kunde ha lämnat uppskattningen att kanske 20, kanske 40 miljoner människor dog i Stalins framfart, att en nation lamslogs och nationer vårdlöst, att partiet krossade varje försök till ändring.

MEN NÄR det blir för svårt tröstar sig Beckman med "de levande motsättningarnas mångsidighet" och hålsätter sig med klasskampens förlegade ideal. För honom är klassfienden och klasshatet levande realiteter och det tycks vara utan svårighet som den svenske idealisten ursäktar och försonar sig med den förbrederlige Stalin och den nödvändige Berija.

...Lugnt, i vetskap om att marken är fast under mina fötter, återvänder jag till de samhälleliga motsättningarna, till en analys grundad på konkreta, synliga, mätbara rörelser och motsättningar . . .

I DEN historiska materialismens dialektik blir sanglfjun granit och pratbubblor analys. För internt bruk i marxistiska studiecirklar är kanske Staffan Beckmans marsch i terrorns snöriga tajga en utgångspunkt.

Icke invigda läsare får nöja sig med att beundra hans språkbehandling. Han skriver en sällsynt vårdad svenska.

Ingmar Lindmarker

FYLLESKÅL

Margareta Sjögren anmäler Hans Björkegrens historiska roman "Gustaf V:s skål" (Wahlström & Widstrand, ca 85:—): I och för sig är det roande att läsa om hur denna obetänksamma kungskål försatte den adopterade dynastin Bernadotte i gungning. Boken utkommer i dag.

DEN HISTORISKA roman som *Hans Björkegren* i dag ger ut under den lätt intrigerande titeln *Gustaf V:s skål* handlar naturligtvis inte alls om Gustaf V. Inte heller handlar den om den landsförviste greven av Itterburg, en Gustaf som aldrig skulle bli någon femma i den svenska tronföljden. Även om denne spelar en aningen spöklik roll i den uppriktigt sagt rätt besynnerliga anekdot som det roat författaren att dryga ut till en hel roman.

INTE FÖR att man skulle ifrågasätta att det ligger samvetsgranna arkivstudier bakom Björkegrens ingående redogörelse för hur det gick när tvenne beskänkta medborgare i den strategiskt utsatta staden Visby året 1816 — en provinsialläkare och en filosofie magister — på självaste Carlsdagen i fyllan och villan höjde en skål för "Gustaf V". Tvärtom hade man önskat att författaren tagit lite mindre tungt på de våldokumenterade konstigheterna och gett skildringen ett friare episkt flöde.

I OCH FÖR SIG är det roande att läsa om hur denna obetänksamma kungskål försatte den adopterade dynastin Bernadotte i gungning. Det gick nämligen, visar det sig, att koppla ihop de lättsinniga pokalsvingarnas illdåd med vissa smygande rykten som vid den tiden var i svang på den väldiga utholmen Gotland.

DET VAR, berättar Björkegren, ingalunda den fatala Gustafsskålen som åsamkade dokorn och magistern ett dödsstraff (som bycklen upphävs i sista kapitlet) för konspiration mot den mer och mer regerande tronföljaren, marskalken Bernadotte. De hade i själva verket

Hans Björkegren — anekdot blev hel roman.

dödsdömts av skuggrädslan som landet behärskades av. Det messa två "konspiratörer" miss huvudet, menade man sig kunna jaga alla obehagliga och farliga rykten på flykten. Herrarna kunde tillidelas en nyckelroll i det rådande intrigspelet som förde en föreställende gustaviansk restauration med säte just på ön Gotland, där officerare och ämbetsmän starkt misstänktes för omfattande stämplingar. På samma gång kunde man effektivt sopa undan de envisa påståendena om en föreställende ryssinvasion i stil med den famösa från år 1809.

INTE NOG med det. Kanske skulle dödsdomen också ta kål på de illistiga ryktena om kung Carl XIII:s vacklande hälsa och kronprinsens påstådda klenhet: denne låg ju till sängs och regerade . . .

SOM UNDERLÅG för en historisk roman är detta dock lite tunt. Det är synd att Hans Björkegren frestas av denna avgränsat anekdotiska berättarteknik som blivi så omtyckt bland vära moderna krönikörer. Med sitt temperamentsfulla skrivsätt och sin beska humor borde han kunnat bredda berättelsen och sätta kött på sina huvudfigurers lodlösa ben. Själva nitet att föse de ymnigt förekommande kraftuttrycken och detaljbeskrivningarna med citationstecken hjälpar också något av läsgladjens lopp.

LÄSAREN kommer på sig med att längta efter Alice Lytkens, genrens oomstridda mästare. Ännu har ingen med framgång måktat ta upp genkunrtsfen med hennes unika förmåga att väva in det tacksam anekdotiska i ett livslevande större sammanhang där det djupt mänskliga och markerat individuella alltid framstår somangeläget.

Margareta Sjögren

boklådan

Portalverk

DET ÄR INTE ofta man i dessa dagar har anledning att brista ut i lovord över en boks formgivning, särskilt inte när det gäller dikiböcker. Här föreligger ofta en slags puritanism — endast innehållet bör bedömas.

DÄRFÖR är det en stor gjädje för en bokvän att få förlaget *Bokmotivs* nyutgåva av *Vladimir Majakovskijs* klassiska *Ett moln i byxor* i handen (ca 34:—). Både omslaget och typografin (undantaget givetvis det kyrilliska alfabetet) följer noggrant den ryska utgåvan från 1915. Det ger boken karaktär av faksimilutgåva. Visst blir läsgäljden större!

"Molnet" är Majakovskijs genombrottsbok och förmodligen hans mest typiska verk. Vi finner här den karaktäristiska blandningen av trots och förtvivlan, ömhet och aggressionsutbrott, fysisk sinnlighet och kosmiska visioner, spotsk utmanarvilja, språkliga fyrverkerier. "Molnet" är därmed ett av den poetiska modernismens portalverk; på en gång beroende av den och frigjord från den.

DENNA UTGÅVAS stora värde ökas dessutom av översättarna *Bengt Jangfeldts* och *Gunnar Hardings* ytterst insiktsfulla essä om dikternas tillkomsthistoria; dess förhållande till den futuristiska poesin och till det historiska och konstnärliga skede då de skapades — dessutom en intressant diskussion kring Majakovskijs eventuella påverkan från den internationella modernistiska rörelsen. Trettiofyra kronor, ovanligt väl använda pengar i dessa dyrtider.

Mats Gellerfelt

NORDISK NOVELLPRISTÄVLING
Noveller för ungdom

Med anledning av det nordiska språkåret 1980/81 inbjuder de nordiska modersmålslärarföreningarna med stöd av Nordisk Kulturfond till en tävling om de bästa novellerna för ungdom i åldern 12—16 år. Novellerna får inte tidigare ha publicerats och bör inte överskrida 12 maskinskrivna sidor à 2000 nedslag. I Danmark, Norge resp Sverige kommer en nationell jury att utvälja tre noveller. På samma sätt kommer en finlandssvensk, finsk, färöisk resp isländsk att uttas. De vinnande novellerna utges i bokform i alla de nordiska länderna, i Sverige av Språkförlaget Skriptor. En nordisk jury med Gunnel Beckman som ordförande kommer att utse en förstapristagare, som tilldelas N kr 5 000:-, övriga vinnare N kr 2 000:- samt vanligt författarhonorar. Bidrag insändes till Svenskläraföreningen före den 1 september 1980. Namn i slutet kuvert. Närmare upplysningar efter skriftlig hänvändelse till Svenskläraföreningen, Box 15049, 104 65 Stockholm.

Oförtröttad 1700-talspilgrim

Erik Esking granskar John Bunyan i Sverige

I sin undersökning "John Bunyan i Sverige under 250 år" (Verbum, c:a 55:-) granskar Erik Esking grundtext och översättningar samt det direkta inflytandet på svensk litteratur av dennes pilgrim. Ingrid Schöier anmäler boken.

Temat *homo viator,* människan/vandraren, är klassiskt, arketypgodset livet som en vandring och livet som en dröm hör till det grundläggande t.ex. i biblisk historia och metaforik. Vandringssymboliken är tätt knuten till den platonska världsbilden — ljus/mörkerdualismen, utströmmen och drömmen om en återkomst till ett förlorat paradis. Exodussymbolik och pilgrimsmotiv hör nära samman; pilgrims- och vandringsmotivet nyttjas flitigt i otaliga uppbyggelseböcker — Thomas a Kempis t.ex. — och även i skönlitteraturen som i Rydbergs kantat, Heidenstams Hans Alienus, Strindbergs Damaskusdramer och Tjänstekvinnans son, Lagerkvists pilgrimsromaner, Martinsons Aniara. Lagerlöf, Fröding, Levertin, Spelet om Envar och Himlaspelet hör också hit.

ALLT DETTA berörs av *Erik Esking,* då han i sin undersökning *John Bunyan i Sverige under 250 år* granskar grundtext och *översättningar* samt det direkta inflytandet på svensk litteratur av dennes pilgrim.

TOLKNINGEN av allegoriska och symboliska litterära verk blir naturligtvis svårtagig av skilda kulturepoker, även om bestämda avgränsningar av självklara skäl inte låter sig göras. Tendenserna är emellertid intressanta. Esking finner tre lämpliga huvudlinjer, som visar sig adekvata mot reepektive tidsperioden: den läromässiga, den evangeliska och den existentiella — den första fotad på 1700-talsvärderingar, den andra svarande mot 1800-talets sena hälft och den tredje från omkring 1910 fram mot 30-talet.

DEN URSPRUNGLIGA avsikten med *Pilgrim's Progress* — den svenska titeln går tillbaka på holländskans *Eens Christen Reyse;* ordet pilgrim var inte populärt p. g. a. sin "katolska" klang — var att demonstrera *ordo salutis,* nådens ordning, men den fick, som Esking visar, vika för en pedagogisk syn. Texten "evangeliserades" vid översättningen — så blev exempelvis "neighbours" till "nästan", "tell the truth" till "förkunna sanningen" och "reformations" till "bättring"! Esking finner också skillnader i uppskattning av Bunyans pilgrim enligt det religionsgeografiska mönstret: i Göteborgs stift tog man avstånd från "Rosenius och all sådan litteratur", och detsamma gällde det gammalkyrkliga Småland. En liten kompletterting till förmodandet, att Lagerkvist således inte konfronterades med denne pilgrim, kan här göras: i arbetsmanuskripten till de sena romanerna om pilgrimen finns i varje fall hänvisningar till Bunyan; dessa manuskript förskriver sig från omkring början av 40-talet.

INTRESSANT är Eskings åtminstone delvisa boskillnad mellan *vandringsman* och *pilgrim,* såtillvida att den förre är en mörk gestalt, tyngd av egen och släktets skuld, medan den senare är en gäst och främling, en tilfällig besökare på väg mot sitt hem. Med romantikens hinsidesdrömr förvandlades den tunga vandringen till hoppfull pilgrimsgång; småningom utplånas skillnaden, och motsatserna och romantisk och mystisk möts.

MED Betty Ehrenborg som översättare och Rosenius som utgivare fick *Kristens resa* sin allmänna uppbyggelsekaraktär, nu togs fasta på grundtextens "in the simultude of a dream" — men till ordet "pilgrim" kunde man ännu inte strioka sig. Esking tar upp en rad rosenianska fromma tillägg och ingripanden i texten. Betty Ehrenborg å sin sida var positiv till katolicismen — man kan, säger Esking, konstatera, att hon i kapitlet Pope and Pagan restaurerar originaltexten ingalunda fördömande och grovt tillyxade vokabulär.

ETT AVSNITT hos Esking berättar om hur man i emigrantider lät pilgrimssymboliken ingå i själva Amerikafarandet: over there blev "löftets land" och Bishop Hill "det nya Jerusalem". För en sant moralistisk förvanskning svarar Örebro söndagsskoleförening — den himmeiska staden döps om till Stadet Nykterhet! Lidmans "Resande på Njutångers station" är också värd uppmärksamhet.

PÅ 1900-TALET dominerar en existentiell tolkningsmodell, och den rent litterära upplevelsen vinner på bekostnad av det konfessionella och pedagogiska. Bunyan blir äventyrsok, "tvättad" barnbok — men även sökarlegend och kiekegaardsk manifestation av trots vägstycke. Esking tar up Hjalmar Sundéns sammanställning av Bunyan och Lagerkvist, men finner för sin del strikt motsatser t. ex. i förekomsten av både det kvinnliga kompementet och det klassiska freudianska fadersupproret i Lagerkvists framställning.

OWEN avundades "kittelflickaren" — Bunyan är av zigensk härkomst — hansredikokonst, Taine och Schück uppskattade hans författartalang, och få romaner har så hög läsarsiffror som denne gamle pilgrim.

Ingid Schöier

under strecket

MÖSS, MÄNNISKOR OCH BETEENDE

Behaviorismen, tanken att människan är en maskin som lätt kan programmeras, har utövat ett enormt inflytande inom psykologin. Trots sin vikt är dess upphovsman, J. B. Watson, fortfarande ganska okänd. En ny biografi om denne man skingrar dunklet.

Av SVANTE FOLIN

RESULTATET AV hundra års psykologiserande är dels ett sandhav finkorniga futtigheter, dels en exotisk flora moderna myter. Ambitiösa försök att organisera våra kaotiska, privata upplevelser i ett ordnat vetenskapligt mönster skrinlades tidigt. Idén om en integrerad psykologi splittrades som regn mot ett brutet tak. Den vetenskapliga behaviorismen föll på ena sidan, den fantasirika psykoanalysen på den andra — mitt emellan strömmarna fortlever vardagslivets oanalyserade föreställningar.

Freud, psykoanalysens stiftare, är tillsammans med Einstein en av 1900-talets få obestridda kulturheroer, sorgfälligt biograferad och nagelfaren intill sista cigarrfimp. Doktor Watson däremot torde snarare sättas i samband med Sherlock Holmes än behaviorismen. John Broadus Watson är likväl grundaren av behaviorismen som, i en eller annan form, dominerat den akademiska, experimentella psykologin under ett halvsekel. Han var banbrytare inom djur-, inlärnings- och barnpsykologi, han grundade alkohol-, sex- och propagandaforskning. Han uppfann beteendeterapin 1919 trots att både Skinner och Eysenck senare försökt ta åt sig äran. Bertrand Russell ansåg att Watson var den förste som kommit med något väsentligt bidrag till psykologin sedan Aristoteles.

OAVSETT HUR man värderar hans insatser är hans inverkan på psykologins utveckling av samma storleksordning som Freuds. Det är därför en lika valsom senkommen gärd av rättvisa att han nu blir föremål för en biografi. *David Cohens J. B. Watson — The Founder of Behaviourism,* (RKP, 8,95 pund, 1979), är en välskriven och delvis spännande skildring av Watsons levnadsöde, som påminner om en roman av Sinclair Lewis. De biografiska avsnitten varvas med ingående redogörelser för viktigare experiment och analyser av behaviorismens betydelse. Den är ett måste, inte bara för läskunniga psykologer utan för alla med ett uns intresse av 1900-talets idéhistoria.

WATSON FÖDDES 1878 i en landsortshåla i South Carolina. Familjen som tillhörde "the poor whites" dominerades av den bigotta och viljestarka modern, som skrämde sin son med Satan till den grad, att han blev obotligt mörkrädd och sov med tänt ljus livet ut. Fadern sköp, svor och horade, för att till slut rymma hemifrån i sällskap med en indianisk älskarinna.

Genom ärelystnad och ett gott huvud lyckades Watson häva sig upp ur "lantlivets idiotti" och enrollerade sig 1900 vid Chicagouniversitetet för att studera filosofi och psykologi. Med undantag av Hume fann han filosoferna fossila och tidens extremt medvetandecentrerade, introspektiva psykologi lättsinnig. En kull laboratorierättor kom till hans räddning.

Råttorna fick först lära sig att hitta i en labyrint som den hängige Watson själv förfärdigat. Därefter berövade han dem systematiskt den ena sinnesfunktionen efter den andra, för att ta reda på hur de orienterade sig i labyrinten. Till sin förvåning fann han att blinda och döva råttor, för säkerhets skull berövade även luktsinne och morrhår, klarade labyrinten lika obesvärat som de gjort före stympningen. Han ändrade då gångarnas längd och råttuslingarna blev nu tillbörligt förvirrade. De missade svängarna och körde huvudet i väggen. Han drog slutsatsen, att inlärningen bestod av rörelsemönster som inpräglats i muskulaturen och att detta muskelminne förvirrades när labyrinten förändrades.

Logiskt sett kunde han likaväl ha antagit att råttorna hade konstruerat ett slags mental karta, men Watson föredrog nu som allt framgent muskler framför medvetande. Chicagoexperimenten gjorde honom berömd och vid bara 29 års ålder erbjöds han en professur i psykologi vid det välrenommerade Johns Hopkinsuniversitetet.

I SIN klassiska föreläsning Psykologi ur behavioristisk synvinkel, 1913, lade han fram sitt program. "För behavioristen är psykologin en rent objektiv, experimenteil gren av naturvetenskapen. Det teoretiska målet är att förutsäga och kontrollera beteende. Introspektion är inte någon väsentlig del av behaviorismens metod, ej heller beror det vetenskapliga värdet av den data på i vilken utsträckning de låter sig tolkas i termer av medvetande. Behavioristen försöker skapa en enhetlig modell för djurbeteende och erkänner ingen skiljelinje mellan djur och människa."

Ett utmanande budskap — människan miste inte bara sin odödliga själ utan även sitt medvetande, för att sättas på blygsam plats bland den övriga fänaden. Psykologin skulle användas till att förutsäga och kontrollera beteendet. Vad återstod i så fall av viljans frihet — grunden för all moral och religion?

I akademiska kretsar talade man om Vilda västernpsykologi. De troende förklarade att behaviorismen dels var syndig, dels stod i bjärt kontrast till Skaparens psykologiska teorier. Cohen anser den senare kritiken obeettigad eftersom Gamla Testamentets Jehova uppenbarligen är en varm anhängare av beteenderapi, idelligen engagerad i nya experiment för att betinga judarna till lydnad medelst eld, lava och pröter. I Nya Testamentet praktiserras den form av fördröjd belöning som Skinner har så kär, dvs. framtida celesta fröjder i utbyte mot vilartat beteende nu och nu.

WATSON HADE inte gjort några nya upptäckter av fundamental betydelse, men proponerade en ny metod att bedriva psykologisk forskning. Behaviorismen har karakteriserats som en medvetslös psykologi, men protesten mot medvetandet var en klart medveten exorcism för att slutgiltigt driva ut andem av den data på i vilken utsträckning de låter sig tolkas i termer av medvetande. Behavioristen försöker skapa en enhetlig modell för djurbeteende och erkänner ingen skiljelinje mellan djur och människa.'

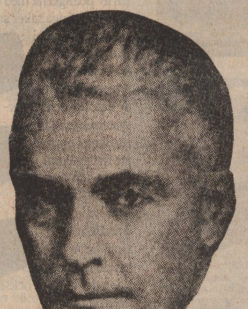

För John B. Watson var det ingen större skillnad mellan möss och människor.

ten gör det svårt försig, t. ex. genom att *inte* tillmäta muntliga utsagor om det egna tillståndet något värde. Konsekventa behaviorister bör hålsa varandra med orden: "Du mår bra, hur mår jag?"

WATSON FÖRNEKADE kategoriskt förekomsten av väsentliga, medfödda skillnader mellan människor. Observerade olikheter är miljöns verk. Han utlovade storsiaget, att han med ett dussin friska spädbarn som råmaterial, skulle kunna framställa vilken människotyp som önskades — en vetenskapsman, en tjuv, en musiker eller en tiggare, helt oberoende av de biologiska föräldrarnas egenskaper.

Denna typ av storhetsvansinnigt nonsens flödar alltjämt ur Watsons arvtagare B. F. Skinner, trots att han gått bet på att lära t. ex. tvättbjörnar och grisar enkla dressyrtrick. Den progressiva intelligentians godtrogenhet är emellertid utan gräns, i synnerhet när det gäller möjligheterna att med social ingenjörskonst förverkliga jämlikhetsvisioner.

ÅR 1920, på höjden av sin vetenskapliga och populära karriär, drabbades Watson, som var gift sedan 17 år och hade 2 barn, av en vildsam passion för en av sina kvinnliga studenter. Den nittonåriga, vackra och begåvade Rosalie besvarade till fullo sin attraktive professors stormande känslor. Hans hustru lyckades med list ta sig in i rivalens rum där hon fann ett dussin förflommerade kärleksbrev som på oklara vägar vidarebefordrades till universitetsledningen. Skandalen var ett faktum.

Om Watson hade väntat sig att hans vänner och kollegor skulle ställa upp för honom blev han grymt besviken, alla och envar svek honom. Mån som A. O. Lovejoy, Amerikas främste idéhistoriker — andra intellektuella celebriteter att förtiga — reagerade som en kalvinistisk syjunta i masshysteri. Watson hade skämt ut sig själv, universitetet och vetenskapen — han förvisades följdriktigt för tid och evighet från akademisk verksamhet. När nyheten nådde förstastidorna förvandlades Watson över en natt från psykologiskt snille till moralisk spetälsk.

Vid 42 års ålder tvingades Watson, som tillhörde samma intellektuella kändisdivision som Freud, Russel, Moore och Bergson, omskola sig till marknadsundersökare. Hans första uppdrag blev att undersöka stövelmarknaden på båda sidor om Mississippi. Watson var en fighter och klarade sig galant. Inom kort var han Madison Avenues ledande reklamguru och tjänade 10 gånger mer än han gjort som forskare. Han fick ett avgörande inflytande på den moderna reklamens och marknadsföringens utformning.

Watsons vetenskapliga bana var oberörhörligt slut, men han fick en andra karriär som populärpsykologiskt orakel. Han föregick dr Spock som Amerikas tongivande expert i uppfostringsfrågor och personliga rådgivare i den numera grundmurade idén, att föräldraskap är en vetenskap som flertalet föräldrar är sorgligt inkompetenta att utöva.

De kraftigaste ålvorna riktades mot överdrivt kärleksfulla mödrar som ankrades för att begå psykologiska barnamord genom att kyssa hjal sina barn. Watson ansåg att barn under första omsättningsåldern skulle tas från sina mödrar i 4-veckorsåldern och överlämnas till vetenskapligt skolad personal. Pusskalasen borde förbjudas och föräldrarna borde stoppas för att undvika upplösnsten av fler livsodugliga nervrak.

I sista kapitlet av sin populära bok Behaviorismen, 1924, bemföll han åt messianska fantasier om ombetingningsanstalter, där medborgarna skulle kunna förbättras i olika avseenden — han kom även med de klärvosajanta uppslaget att homosexuella fall med defekta nervsystem, dvs. obetingbara, borde "eteriseras". Sådana uttalanden gjorde psykologer till standardcitat vid utopiska skräckskildringar som t. ex. Huxleys ku sköna nya värld.

I BÖRJAN av 1930-talet drog sig Watson undan i isolering och en nästan tre decenner lång tystnad. Under den långa slutfasen blev han alltmer bitter, deprimerad, fet och alkoholiserad. Watsons sista publicerade artikel från 1932 har titeln "Varför jag inte begår självmord". Han finner bara ett rägande skäl, nämligen att man bör undvika att ta livet av sig till dess man är deprimerad och följe sitt eget råd och dog sotdöden 1958, 80 år gammal och totalt bortglömd av den värld, vars råråd av vanföreställningar hanga aktivt berikat.

Svante Folin

SvD 80-05-19